

Alampalga mõju Eesti sotsiaalmajanduslikule arengule

Alampalk (kasutatakse ka termineid „miinimumpalk“, „palga alammäär“) on Eestis madalaim palk, mida tööandja võib täisajaga töotavale töötajale maksta. Eestis lepivad alampalga suuruse kokku sotsiaalpartnerid – töötajaid esindab Eesti Ametiühingute Keskliit (EAKL) ja tööandjaid Tööandjate Keskliit (TKL).

Viimasel kümnendil on alampalk Eestis kahekordistunud: kui aastatel 2008–2011 oli alampalk 278 eurot, siis 2020. ja 2021. aastal oli see 584 eurot. **Alampalga osakaal keskmisest palgast on sel perioodil samuti kasvanud** ehk teisisõnu on alampalga kasv olnud kiirem kui keskmise palga kasv: kui 2010. aastal oli alampalga osakaal keskmisest palgast 35%, siis 2020. aastal oli see 40%.

Uuring annab **teaduslike uurimismeetodite abiga andmetele tugineva tõenduspõhise ülevaate, milline on alampalga mõju riigi sotsiaalmajanduslikule arengule Eestis.** Uuringu fookus on mitmekülgne, hõlmates ülevaadet alampalga saajate profiilist; alampalga mõjust ettevõtete majandusnäitajatele (hõivele, tootlikkusele, kvalifikatsioonipreemiale, ekspordi konkurentsivõimele); alampalga mõjust tööandjate tööjõukuludele; alampalga mõjust töötajate konkurentsivõimele ja töötamise motivatsioonile; alampalga mõjust sissetulekute jaotusele ja ebavõrdsusele, sh milline mõju ilmneb, kui alampalk oleks Eestis võrdne suhtelise vaesuse piiriga või moodustaks sellest teatud protsendi.

Kuna Eestis on alampalgaga seotud mitmed riiklikud hüvitised (nt vanemahüvitis, töötuskindlustushüvitis), makstavad maksed (nt mõnes kohalikus omavalitsuses lasteaia kohatasu, seni ka elatis) ning sotsiaalmaksu alampiir, mõjutab alampalga suurus oluliselt suuremat hulka Eesti elanikke kui vaid neid inimesi, kelle töötasu on määratud alampalgaga.

UURINGU PÕHITULEMUSED

ALAMPALGA SAAJATE JA MAKSJATE PROFIIL (PERIOODI 2015–2020 ANDMED)

- Alampalga saajate hulk on Eestis olnud stabiilselt ca 21 000 (erandiks on aasta 2019, mil alampalka sai 24 000 Eesti elanikku). Alampalka ja selle lähedast palka (kuni 10% alampalgast kõrgemat töötasu) sai perioodil 2015–2019 olenevalt aastast 31 000–37 000 Eesti elanikku.
- Alampalga saajate seas oli mehi rohkem kui naisi.
- Kõige enam oli alampalga saajaid vanuserühmas 25–49.
- Põhiharidusega hõivatute seas oli alampalga saajate osakaal kõige kõrgem. Alampalga saajate seas oli suhteliselt rohkem ka kutsekeskharidusega või keskhariduse baasil kutseharidusega inimesi.
- Suur osa alampalga saajatest olid lihttöölised (2015. aastal osakaal alampalga saajatest 32%, 2020. aastal 22%), teenindus- ja müügitöötajad (2015. aastal 23%, 2020. aastal 21%) ja oskus- ja käsitöölised (2015. aastal 10%, 2020. aastal 18%).
- Arvuliselt oli alampalga saajaid kõige rohkem Harjumaal, Ida-Virumaal ja Tartumaal, mis on Eesti suurima elanike arvuga maakonnad. Alampalga saajate osakaal kõigist hõivatutest oli Ida-Virumaal tunduvalt kõrgem kui teistes Eesti maakondades.
- Valdav enamik (77%) alampalka maksvatest ettevõtetest olid kuni kümne töötajaga mikroettevõtted või väikeettevõtted. Alampalka maksid pigem juba kaua tegutsenud ettevõtted: 55,9% alampalka maksvatest ettevõtetest oli tegutsenud üle kümne aasta.
- Tegevusalade vaates oli alampalka maksvate ettevõtete seas kõige enam kaubanduse ja ehitusega tegelevaid ettevõtteid.

ALAMPALGA MÕJU SOTSIAALMAJANDUSLIKELE NÄITAJATELE

- Olenevalt aastast on perioodil 2012–2019 alampalga mõju hõivele olnud valdavalt ebaoluline või positiivne.
- Kuigi alampalga tõusu eesmärgiks on tõsta töötasu neil, kes uuest alampalgast vähem teenivad, võib ülekandefekti tõttu palk kasvada ka kõrgema palgaga töötajatel. Perioodi 2006–2018 andmete analüüs näitas, et kui vaadelda ainult alampalgaga ja sellest kõrgema palgaga töötajaid, kasvas keskmine palk alampalgale kõige lähemal asuvas madalaimas protsentilis 0,83 protsenti alampalga üheprotsendise tõusu tõttu. Üldiselt palgajaotust analüüsides on näha järjest vähenevaid majanduslikult olulisi ülekandefekte kuni palgajaotuse 35 protsendini. Kõrgemates protsentilides olulist efekti ei ole.
- Kõrge alampalga saajate osakaal seondub madalama kapitali intensiivsuse kasvuga, mis võib osundada ettevõtete madalamale investeerimisvõimele, kui kulutused tööjõukuludele kasvavad. Kõrgem esialgne (aastatel 2010–2012) alampalga saajate osakaal seondub mõnevõrra kiirema tööjõu tootlikkuse ja tegurite kogutootlikkuse kasvuga järgneval perioodil (aastatel 2013–2018), mis võib seeläbi kompenseerida alampalga tõstmise võimalikke negatiivseid mõjusid.
- Ettevõtted, kus oli perioodil 2010–2012 suhteliselt kõrge alampalga saajate osakaal ja mis olid seetõttu suhteliselt tugevalt mõjutatud järgnevast palgakasvust, kogesid hiljem mõnevõrra aeglasemat ekspordikasvu võrreldes ettevõtetega, kus alampalga saajate osakaal oli madalam. Pole tõendusmaterjali alampalga tõstmise negatiivsest mõjust ettevõtete eksporditegevusele.
- Alampalga tõstmisel oli oluline mõju ettevõtete tööjõukulude kasvule.

ALAMPALGA MÕJU SISSETULEKUTE JAOTUSELE

- Alampalga tõstmine aitab vähendada ebavõrdsust ja suhtelist vaesusriski, sh töötavate inimeste vaesusriski. Alampalga tõstmine suhtelise vaesuspiirini või 50%ni keskmisest palgast mõjutaks vastavalt 12% ja 18% palgatöötajatest. Enamik brutopalga tõusust (80%) jõuab kasutatava tuluna ka leibkondadeni. Ülejäänud võetakse ära kas suureneva tulumaksu, töötaja sotsiaalkindlustusmaksete või väheneva toimetulekutoetusena (keskmine tegelik piirmaksumäär on seega 20%).
- Leibkondade struktuurist tulenevalt väheneb lisaks töötavate inimeste vaesusriski vähenemisele alampalga tõusu tulemusena ka laste suhteline vaesusrisk. Eakate inimeste vaesusriskile on mõju kõige väiksem.

ALAMPALGA MÕJU TÖÖTAJATE KONKURENTSIVÕIMELE TÖÖTURUL

- Ametialaselt allapoole liikumisel (ehk ISCO ühe numbriga koodi lõikes varasemast suurema numbriga koodile liikumisel) ei ilmnenud pikema ajavahemiku (2011 vs 2019) vaatlemisel ühtegi statistiliselt olulise mõjuga muutajat, lühiajaliselt (2018 vs 2019) oli oluline vaid teatud üksikutel tegevusaladel töötamine. Ametialaselt üles liikumisel (ehk ISCO ühe numbriga koodi lõikes varasemast väiksema numbriga koodile liikumisel) olid olulise mõjuga ka töötaja endaga seotud tegurid.
- On tegevusalasid, kus toimub rohkem liikumisi ISCO koodides nii üles kui alla või ainult üles. Ühtegi tegevusala, kus toimuks referentssektoriga võrreldes rohkem ainult allapoole liikumist, ei ilmnenud.
- Niisiis ei tuvastatud analüüsis, et alampalga tõus oleks seotud töötajate konkurentsivõimega tööturul töötajate ametialase mobiilsuse mõttes.